

Denne artikel indeholder en beretning af den unge mediciner Grete Kirchner-Bockholt, om hendes møde med Rudolf Steiner og den antroposofiske medicinimpuls i dens pionerfase.

Beretningen er hentet fra bogen: "Wir erlebten Rudolf Steiner", Verlag Freies Geistesleben.

Peer Bach Boesen

Jeg oplevede Rudolf Steiner

af Grete Kirchner-Bockholt

Da Rudolf Steiner begyndte at forkynde sin verdensanskuelse, og flere og flere mennesker samlede sig omkring ham, skete det også i stigende omfang, at han blev bedt om at rådgive om, hvordan sundheden kunne genoprettes, og hvordan sygdomme kunne overvindes. Det er selvfølgelig, at et så vidende menneske også er en stor helbreder. Han var altid parat til at give råd, så ofte man bad ham om det, og anbefalede i den første tid mest de lægemidler, som M.E.A. Ritter af gammel medfødt kunnen fremstillede og hvis virkning, hun prøvede på sig selv.

Men senere da også læger tilsluttede sig den antroposofiske bevægelse, foretrak Rudolf Steiner at give sine råd til medicinerne, og samtidig begyndte han at angive nye lægemidler eller hele fremstillingsmetoder. I Dornach fandtes der allerede et lille laboratorium, hvor man fremstillede plantefarver til kuppelmalerierne i det første Goetheanum; der begyndte dr. Schmiedel nu også med fremstillingen af lægemidler. Da et større antal læger havde fundet sammen, gav Rudolf Steiner et første lægekursus; nogle af dem ville starte klinikker, i hvilke den åndsvidenskabelige erkendelse skulle omsættes til medicinsk praksis. Der opstod et klinisk terapeutisk institut i Stuttgart, som blev ledet af dr. Palmer, dr. Friedrich Husemann, dr. Peipers og dr. Noll, og dr. Ita Wegman erhvervede et hus i Arlesheim, som hun lod bygge om til en beskedne lille klinik.

På denne tid i august 1921 var jeg også kommet til Dornach, men jeg opsøgte den nye eurytmikunst, skønt den medicinske statseksamen lå bag mig; allerede dengang med den tanke senere at lære helse-eurytmi; ja jeg var tæt på til fordel for eurytmien at opgive medicinen. Jeg havde helt sikkert ikke taget min medicinske statseksamen, hvis jeg havde lært eurytmien at kende to år tidligere. Gennem et helt år lærte jeg nu under ledelse af fru Marie Steiner, som på venligste måde tog imod mig som elev. Jeg lærte hende at kende, da jeg netop var kommet til Stuttgart og flyttede stole tilbage i foredragsrummet i huset i Landhausstrasse. Hun foreslog mig selv, at jeg skulle lære eurytmien at kende for senere at udøve helse-eurytmi, og hun indbød mig til at komme til Dornach. Det var i inflationstiden, et ophold i Schweiz ville have været finansielt umuligt;

den storsindede indbydelse så at sige på stedet overraskede mig meget, og jeg tog imod den med største glæde. For i det mindste at kunne hjælpe med praktiske ting, lærte jeg ved siden af at skrive på maskine, men er bange for at jeg i denne kunst aldrig bragte det langt; dog fru Marie Steiner trøstede mig, hos andre var den gode vilje for det meste ikke engang gået så vidt.

Efter en et årig eurytmiuddannelse havde jeg en samtale med fru dr. Steiner og sagde til hende: Det er svært for mig at fortsætte som elev, jeg længes efter – efter mit lange medicinstudium og eurytmistudiet – nu endelig at udøve et erhverv. Hun optog mit ønske med stor forståelse og foreslog mig sammen med fru Fels at lede den netop grundlagte eurytmiskole i Stuttgart. Det var en meget varm sommerdag, denne samtale fandt sted i rummet bagved "Snedkeriets" tribune. Netop i dette øjeblik trådte dr. Steiner ind i rummet, inden jeg kunne nå at svare. Han gav mig hånden og sagde, idet han betonedede hvert eneste ord: "Nå, fru doktor, hvordan går det Dem?" Intet andet. Men disse ord slog ned i mig. Det er ikke til at forklare, hvordan jeg lynhurtigt forstod, hvad han ville sige. Den af ham betonedede titel, det langsomt udtalte spørgsmål, det valgte øjeblik – i mit indre var der ikke spor tvivl om, hvordan disse ord skulle forstås. Det skulle betyde: Skomager, bliv ved din læst!

Hvordan samtalen dengang med fru Marie Steiner gik til ende ved jeg ikke mere, i hvert fald blev der ikke truffet nogen beslutning, og kort tid efter spurgte dr. Ita Wegman mig, om jeg ville komme til hende som assistent, i hendes Arlesheimer-klinik, som nu havde bestået et år. Den første assistent fru dr. Walter, var blevet syg, dr. Norbert Glas ville starte en klinik i Wien. Vi skriver august 1922. Dr. Steiner befandt sig på en foredragsturné i England, fru Marie Steiner var rejst med ham, og så måtte jeg – om jeg ville eller ej – træffe en beslutning, uden at kunne rådføre mig med nogen af dem. Dengang var man ikke vant til at tale sammen i telefonen skilt af land og hav, måske var det slet ikke muligt. På den anden side tillod situationen i klinikken ikke, at beslutningen trak ud. Fru dr. Wegman var i øjeblikket uden en eneste assistent, og der var mange patienter. Jeg begyndte derfor i klinikken. Dog måtte jeg betinge mig, at jeg kunne videreføre bogsalget i "Snedkeriet", hvor jeg havde lovet frøken Mackenzie, som ligeledes var rejst til England, at træde i hendes sted.

Når der nu mellem kunderne, som jeg solgte dr. Steiners foredragsrækker eller bøger til, var nogen, som jeg havde undersøgt lægeligt nogle dage tidligere, blev de overraskede. Men overraskelsen var på min side, da jeg en dag slæbte en kasse bøger gennem "Snedkeriet", og dér løb ind i dr. Steiner. Han var kommet tilbage fra England og stoppede mig. "De har i dag været på husbesøg hos fru X", sagde han. – "Ja jeg tror, at det er det og det", svarede jeg. – Dr. Steiner nikkede: "Det er alt sammen i orden, også terapien". Så drejede han af til venstre ind i atelieret, og jeg gik ligeud imod frøken Mackenzies lille stue med bøgerne under armen. Da først faldt det mig ind, at jeg dog skulle have meddelt dr. Steiner, at jeg var startet i klinikken! "Ja, hr. doktor, jeg har slet ikke fortalt Dem; jeg er nu i klinikken", råbte jeg efter ham. Han svarede, idet han gik

videre: "Ja, ja, godt", og først bagefter forstod jeg, at det for ham slet ikke var nogen nyhed.

Nu begyndte en stor læretid. Dr. Steiner kom ofte i klinikken for at se patienter, og hans tilstedeværelse var altid en oplevelse. Som regel fik dr. Walter og jeg lov til at være med ved disse besøg, som fandt sted i dr. Wegmans lille lægeværelse. Dr. Walter stenograferede samtalen, og bagefter udarbejdede vi notitser, således at vi i dag er i besiddelse af nedskriften fra disse stunder. Før hvert af hans besøg forberedte vi omhyggeligt alt, analyserne, og det undersøgelserne har bragt frem, lå klar; han så nøje på alt. Men så, når patienten stod foran ham, var hans metode fuldstændig forskellig fra vores. I skarp koncentration så (skuede) han på patienten, hans blik vendte sig imod disse menneskers væsensled, det var muligt for ham med eksakt klarsyn at efterforske sygdommens årsag. Symptomerne trængte han sammen til et overskueligt årsagskompleks, tidsforløbet blev til vedvarende nutid. Således kunne han engang ved en patient, som i årevis havde haft eksem, sige at årsagen lå i en forgiftning, som han som barn havde pådraget sig. Patienten kunne først ikke huske noget, men så faldt det ham ind, at han i niende klasse ved en fejltagelse havde drukket saltsyre i fysiklokalet. Den årtier gamle årsag til sygdommen havde Rudolf Steiner opfattet. På den måde er det forståeligt, at de øvrige diagnoser ofte måtte falde bort; for det som hans anskuelse viste, var altid billedet af en ganske speciel sygdom i et ganske specielt tilfælde. Og i lyset af sådanne erkendelser dukkede på samme tid terapien op. Mens vi i dag beskriver og bestemmer de typiske billeder ved bestemte sygdomme – vi ser dem så at sige revet væk fra det enkelte menneske, som lider af dem – så var det her præcis omvendt.

Engang førte vi en patient frem for dr. Steiner. Diagnosen på hendes sygdom var allerede stillet på andre klinikker; vi stillede den samme diagnose og mente, at det var et typisk tilfælde af multipel sklerose. Dr. Steiner så nærmere på patienten og sagde så til os, her forelå allerede konstitutionelt en vis svaghed i bulbus-delen i rygmarven, sådan at forbindelsen fra rygmarven til centralnervesystemet var forstyrret/ødelagt, dog var dette forværret ved en tilskadecomst. Ved efterfølgende spørgsmål fortalte patienten, at hun havde været i Paris som 18-årig, og da hun ville springe af sporvognen, var hun faldet, dog havde hun dengang ikke haft videre mén efter ulykken. I hendes 28. år var så den sygdom indtrådt, som viste billedet på multipel sklerose.

Når dr. Steiner havde fastslået den nøjagtige diagnose ved en sygdom, så søgte han ud fra det terapien, og man må sige, at hele verden stod åben for ham i dette arbejde. I hans omfattende overblik så han mennesket født ud af makrokosmos og forbundet med naturen, med planter, mineraler og metaller. Selvom disse processer har forvandlet sig i mennesket, så udviser de dog ligheder med de tilsvarende processer i den ydre natur, og i sygdomstilfælde kan man benytte de beslægtede naturkræfter til helbredelsen. For Rudolf Steiners erkendelsesmuligheder var også naturens processer åbne og overskuelige. Denne hans viden var for os unge mennesker overvældende; om det handlede om

mineraler, metaller med deres mange salte og forbindelser, eller om planter, traf han altid sikre valg. Fra alger og svampe til de højst udviklede planter, fra alle områder blev lægemidlet hentet. Mange gange mente han også, at det var nødvendigt ved en bestemt patient at ændre luftens sammensætning.

En patient havde svært ved at vågne op, og ofte var han først fuldt ydedygtig hen imod aften. Han skulle vågne op i stærk kulsyreholdig luft for at hjælpe opvågningsprocessen med dens vanskeligheder. Vi tilførte så via nøglehullet i den pågældendes værelse kulsyre, det var ikke nogen enkel procedure, frem for alt fordi man måtte gribe det øjeblik, før patienten var lige ved at vågne af sig selv. Med hensyn til fremstillingen af det enkelte middel var der hele tiden variationer og nye angivelser; enkeltheder ved fremstillingen blev ofte omhyggeligt angivet af dr. Steiner selv, f.eks. at man først skulle bringe et metal i en dampformig tilstand, for så at afsætte den som spejl.

Kun én metode anvendte Rudolf Steiner aldrig: Den umiddelbare overførsel af hans egen kraft, altså på en vis måde den magiske helbredelse. Det havde uden tvivl været let for ham – for hvem alle kræfter i omverdenen i højeste og bredeste forstand stod til rådighed – at gennemføre sådanne helbredelser, dog måtte han ud fra sin viden om menneskets udvikling tage afstand fra en sådan fremgangsmåde som ikke tidssvarende. For ham stod erobringen af friheden i vores tidsalder højst. Han ville ikke tilbyde et helbredende engangsfænomen, men grundlægge en skole; alle helbredelsesmetoder, som han angav, var overskuelige og lærbare.

Det ville ikke være rigtigt at forestille sig, at indlæringen med vejledning fra en sådan lærer for os unge mennesker gik for sig uden overraskelser og sjæleprøver. Hvad der dér dukkede op af åndelige åbenbaringer og indblik i menneskets væsen, gik ofte til grænsen af, hvad man kunne fatte og bære; hvad der stod for en af viden om natur og kosmos forblev en enkeltstående begivenhed, og dog måtte man uden ophør kæmpe med spørgsmålet om, hvordan ens eget utilstrækkelige jeg kunne nå en sådan viden og kunnen.

Også den menneskelige bedømmelse var på grund af den mildhed og hjertelighed, som var kendetegnende for Rudolf Steiner, ofte overraskende. En gang da jeg behandlede en patient, som var lejer i et hus, spurgte jeg dr. Steiner, hvad man yderligere skulle gøre, fordi sygdommens helbredelse tilsyneladende ikke gjorde rigtige fremskridt, og han svarede dertil: "Ja, det er ikke let at blive rask, når man bor hos en sådan giftdrage". Hans klogskab traf altid hovedet på sømmet, hans helbredende saglighed kendte ingen sentimentalitet; hvad han sagde, åndede altid sandhed, og derigennem levede man i et element af ubetinget tillid. Den tillid gav i det hele taget mulighed for en ganske anderledes måde at lære på, end vi var vant til fra universitetet. Hvis man ikke straks forstod hans angivelser, så lagde man dem ikke til side, man kæmpede for selv at vokse for at kunne forstå dem. På den måde blev ens egen aktivitet stimuleret på det kraftigste.

Når vi arbejdede med patienterne efter hans anvisninger, det være sig ved selve den lægelige behandling eller heileurytmi, massage, bade osv., så forsøgte vi gennem det at forstå, hvad han havde angivet om sammenhængene i væsensleddene ved disse mennesker og årsagen til sygdommen. Når Rudolf Steiner sagde: "Her griber astrallegemet ikke rigtigt ind, gør det eller det", så lærte vi af det indre spørgsmål, som vi mødte arbejdet med. Man levede med spørgsmålenes altid følbare ansporing, og på den måde var det ingen indlæring gennem hukommelsesmæssig optaget lærdom, men en indlæring ud fra indre spørgsmåls-aktivitet, som i sidste ende førte over i en erkendelsesproces. Idet man kæmpede for at nå frem til svarene, måtte man forvandle sig, ofte måtte man hente noget langt fra for at nå til indsigt, og når man efter nogen tid havde fået det indtryk, at man forstod en sag, så bredte der sig et lys over hele områder.

I lang tid havde et tilfælde beskæftiget mig, en patient, som kom til os med mave-tarm-symptomer. Dr Steiner sagde, at hans tanker rigtigt forgiftede ham og forordnede omslag med burrerod; burrerod indeholder jo meget oxalsyre, som altid virker meget belivende. Patienten, som indtil nu havde udvist et dystert udseende, følte sig efter kort tid bedre. Forstod man dette tilfælde, indbefattet lægemidlet, så gav det mulighed for at få svar på mange spørgsmål. Al lære på den måde er kun muligt, når man igen og igen oplever, at man har grund til at vise læreren en ubegrænset tillid.

Hvor hurtigt forældes i dag ikke medicinske lærebøger; lægemidler, som med stor sensation bliver rost, blegner i deres betydning ofte efter få år.

Her må jeg indføje, at det, som jeg har sagt om indlæring, ikke på samme måde gjaldt fru Ita Wegman. Hun var dengang allerede et modent menneske; hun havde i sit hidtidige arbejde erhvervet sig en usædvanlig indfølelse i det menneskelige væsen og det individuelle sygdomsbillede, og ligeledes en stor lægelig erfaring. Hendes sjælelige forbindelse med hvert enkelt tilfælde tillod hende at finde det rette medikament gennem – som Rudolf Steiner kaldte det – en medicinsk inspirations- og intuitionskraft. Naturligvis havde hun ikke hans klare overblik og heller ikke hans store indsigt i alle naturprocesser, men hun kunne forbinde sig så intensivt med et sygdomsbillede, sådan at dr. Steiners angivelser for hende syntes helt naturlige. Der er stor forskel på, om man giver en opskrift til en god kok eller til en, som ikke forstår meget af, hvad det drejer sig om; den første vil straks vide, hvordan han skal gøre, og vil ikke spørge om, hvordan man slår ægget ud, smelter smørret osv. Hun forstod, hvad det i dybere betydning kom an på. Ud af dyb og skæbnemæssig forbundethed med Rudolf Steiner stod Ita Wegman på denne plads kaldet dertil, til sammen med Rudolf Steiner at grundlægge en ny og helbredende kilde. Ud fra sådanne indre forudsætninger kunne hun, efter at det første Goetheanum var brændt, rette følgende spørgsmål til ham: "Kan vi ikke forny de medicinske mysterier i kristen forstand?" Som leder af den medicinske sektion ved Goetheanum skulle hun sammen med Rudolf Steiner virkelig gøre dette. "Alt, hvad De går i gang med, vil

spire og skyde" havde han engang sagt til hende, og vi oplevede sandheden i disse ord i de år, hvor hele det medicinske arbejde blev til og voksede. Der måtte findes plads til stadig flere patienter, løbende blev nye lægemidler udarbejdet, skønt fremstillingen af dem ofte voldte apotekerne og kemikerne store hovedbrud. Jeg selv var i denne tid betroet patienterne i det nyerhvervede "Sonnenhof", og dertil den specielle uddannelse i heileurytmi.

Under lægekurset i 1921 blev grundlaget for den nye terapi givet, og siden da udvidede og tilføjede Rudolf Steiner stadigt til anvisningerne. Det år, som jeg udelukkende havde helliget den eurytmiske uddannelse, føjede sig nu organisk ind i min skæbne. Der måtte gøres heileurytmi med næsten alle patienter, løbende efter nye anvisninger, og det var fantastisk at opleve, hvordan disse angivelser igen og igen var modifikationer af de egentlige lydbevægelser, hvordan de tilpassede sig sygdomsbillederne og patientens bevægelsesmuligheder. F.eks. kunne krampelammede børn med Little-sygdommen ikke så godt udføre store bevægelser, fordi krampen så netop satte ind. Jeg blev nu anvist, at jeg skulle lade dem gøre alle bevægelserne sådan, at de pressede overarmen ind mod kroppen og så kun udførte bevægelserne med underarme og hænder. Og se, på den måde gik det! Heileurytmi var bestemt ikke kun en modificeret bevægelseskunst, hver enkelt bevægelse var eksakt fysiologisk i sin måde at virke på og afstemt det enkelte sygdomstilfælde og blev derigennem til et lægemiddel. Kunst og medicin i storslået forening!

Dr. Steiner fordrede altid den fulde indsats af os i arbejdet; han tiltroede os ofte mere, end vi selv troede, vi kunne klare, og gennem denne tillid blev kræfter vækket til live i os. Således kom der – efter at jeg næppe havde udøvet heileurytmi mere end to måneder i klinikken – en forespørgsel fra England om jeg ville holde et foredrag om heileurytmi i terapien. Dr. Steiner – sådan hed det – havde anbefalet mig. Jeg gjorde gældende over for ham, at det kunne jeg ikke, da jeg kun havde udøvet heileurytmi så kort tid og heller ikke beherskede det engelske godt nok. Han svarede dertil: "Men heileurytmi kan De, og Deres engelske lader sig hurtigt forbedre". Nogen tid senere fandt jeg, at jeg ikke udelukkende ville arbejde med eurytmi, men også skulle arbejde mig ind i lægemiddelanvendelsen, og sagde dette til Dr. Steiner. "De skal blot have tålmodighed, så kommer det hele af sig selv", svarede han, "men eurytmi er Deres skæbne".

Denne Rudolf Steiners nye medicinske virksomhed omfattende hele mennesket, stimulerede i mange studenter en intensiv spørgen og søgen. Det var en måde at arbejde med helbredelse på, som imødekom deres egen opfattelse af deres erhverv. Men hvordan skulle man lære det? Her handlede det ikke blot om nye metoder, til det man allerede havde lært, men at gøre helbredende kræfter levende i en selv. Det kunne kun være målet for en skolingsvej og en særlig øvelsesvej. De unge medicinere søgte ikke blot en dybere viden, men en indre udviklingsmulighed, som kunne forny og uddybe lægegerningen. Ud af det, som de med famlende spørgsmål fremførte for Dr. Steiner, gav han dem svar, hvis

hovedpunkt var: "Hvad I søger, er en menneskeliggørelse af medicinen". Da han altid gik ud fra konkrete mennesker, og ville vide at det blev båret af mennesker, gav han dem dette råd: "Saml 30-40 unge læger, som også tænker sådan, så vil jeg holde et kursus". Det var i første omgang de medicinstuderende Henk og Maddy van Deventer og Helene v. Grunelius, som opsøgte ham. Vi i klinikken tog stærkt del i alt, hvad der kunne udvikle sig ud fra det.

I januar 1924 i umiddelbar tilknytning til julestævnet, hvor det almen antroposofiske selskab blev dannet, holdtes det første ungmedicinerkursus, det første kursus inden for den nylig grundlagte medicinske sektion ved Goetheanum. Hele dagen og en hel del af natten forblev deltagerne sammen, diskuterede og rådspurgte hinanden om det, som Dr. Steiner havde holdt foredrag om. Vi havde gjort nogle rum i "Sonnenhof" fri til dette træf, også måltiderne kunne indtages her i fællesskab. Hele huset genlød af friske og begejstrede stemmer. Selvom jeg fyldtes af glæde over det, blev jeg dog i det stille også bange for, om man ved siden af det andet arbejde med patienterne på "Sonnenhof" og på klinikken ydede dem hvad de behøvede. Disse sorger betroede jeg Dr. Wegman, og næste dag lod Dr. Steiner mig sige gennem hende, at han glædede sig meget over, at "Sonnenhof" kunne være træfpunkt for de unge medicinere, og også over, at jeg havde stillet mig aktivt ind i denne kreds. Dette er kun nævnt som et af utallige eksempler for at vise, hvordan han på samme tid havde helheden og hver enkelt i sin bevidsthed.

I klinikken kom Dr. Steiner næsten hver dag mest om formiddagen. Dog var han også på andre tider ved svære akutte tilfælde beredt til at hjælpe. En tid lang havde vi en ung patient på ni år hos os, som led af svær astma. Drengen gik samtidigt på Goetheanum-skolen, og han var så glad for alt, at han sagde, at han kun var glad for, at han havde denne sygdom, for kun på den måde kunne han være i Dornach. Astmaen bedrede sig betydeligt. Men en aften – det var på hans fødselsdag, og han havde næsten glædet sig for meget over den kærlighed, som strømmede imod ham – satte et anfald ind, og han blev bevidstløs. Vi læger anstrengte os for at hjælpe ham, og Dr. Steiner, som vi telefonisk havde underrettet, kom straks kørende.

Han forblev hele natten på klinikken og søgte sammen med os tre læger igen at kalde drengen tilbage til livet. Ved siden af det kunstige åndedræt gav han mange anvisninger, hele tiden nye, som vi straks udførte. Først næste morgen ved 6 tiden – den første dæmring en efterårsdag viste sig på himlen, vinduet i værelset, som vendte mod øst, var åbent – opgav vi vore anstrengelser, og nu sagde Rudolf Steiner til os, at jordelivet for denne dreng af grunde, som lå i hans samlede konstitution ikke længere kunne fortsætte. Da arbejdet var slut tilbød jeg ham at bringe ham kaffe, men han afslog det på sin elskværdige måde, tog hjem, og endnu samme morgen blev han bragt til banegården i Basel. Turen gik til Wien, det var i efteråret 1923, hvor han skulle holde foredragene: "Antroposofi og det menneskelige temperament". Aldrig har vi oplevet, at han skånedes sig

selv. Af og til var der tilfælde, som krævede meget pleje, vi skulle overtage, fordi Rudolf Steiner lagde vægt på, at sådanne patienter ikke kom i andre hænder.

Jeg erindrer plejen af en sindssyg, som var tæt på at overstige vore kræfter. I yderste tilfælde, hvis vi ikke alene magtede ham, havde Rudolf Steiner tilsagt os hjælp, og en aften var det kommet dertil. Jeg tog til "Snedkeriet", hvor vi vidste, at han endnu var i sit atelier. Foran døren traf jeg en ung, stærk Goetheanumvægter og spurgte Rudolf Steiner, om vi ikke netop kunne tage denne ven med os ned i klinikken. Han var ganske vist indforstået, men gav os upåagtet øjeblikkets yderste vigtighed på samme tid en lektion i, hvordan andre menneskers kompetence til enhver tid skulle respekteres. Han havde overgivet dr. Wachsmuth organiseringen af vægterne, sagde han, og derfor måtte vi først ringe til ham og spørge, om det var i orden for ham.

I sommeren 1923 tilkaldte dr. Steiner en dag fru Walter og mig – efter at han havde set patienterne – og meddelte os, at han i fremtiden måtte pålægge os et endnu større ansvar i klinikken; det var nødvendigt, for at han mere intensivt end hidtil kunne arbejde sammen med dr. Wegman for den antroposofiske bevægelse og for medicinen. De havde også besluttet sig til sammen at skrive en medicinsk bog. Fru dr. Walter og jeg må have set meget bekymrede ud, for han sagde: "Nå, finder De det så slemt? Jeg troede, at jeg havde bragt Dem en glædelig nyhed". Fra nu af formede arbejdet sig igen noget anderledes. For det meste kørte fru dr. Wegman – efter at hun havde gennemdrøftet alt med os – til dr. Steiners atelier, arbejdede der med ham til henimod klokken 11, så kom hun sammen med ham til klinikken i den lille mørkeblå Ford – for det meste ledsaget af en lille forpjusket hund, som Rudolf Steiner havde givet navnet "Mussolini", og som nødtigt forlod sin plads i bilen. Så begyndte konsultationerne. Dr. Steiners arbejdsydelse var usædvanlig stor. Vi oplevede igen og igen med stor overraskelse, hvor meget der kunne ske på en enkelt time, og hvordan en sådan time pauseløst gik videre ind i den næste. Efter julestævnet 1923, da hans sundhed allerede var angrebet, gjorde vi igen og igen forgæves forsøg på at skåne ham.

En sådan situation er fastholdt. Jeg skulle en formiddag – det var allerede blevet ret sent, henimod kl 1 – aflægge rapport over en patient i Sonnenhof og opremsede forskellige nye tiltrådte symptomer. Frem for alt klagede patienten over hovedpine, som strålede om i nakken og ud i armene, endvidere over ildelugtende sekret fra næsen. Dr. Steiner blev stadig mere alvorlig og sagde til slut: "Her må jeg dog vist selv se patienten". Jeg syntes dog ikke, at symptomerne var af så stor betydning, derfor havde jeg kun tanke for at spare ham for anstrengelsen med at besøge Sonnenhof og sagde: "Men hr. Doktor, det er dog ikke nødvendigt, man ser virkelig intet". Han så hen på mig ganske vist venligt, men dog noget overrasket og sagde med betoning: "Man ser måske intet." Han besøgte så patienten og så overordentlig meget, nemlig en fremadskridende nedbrydning af forhjernen, og gennem hans omfattende ordinationer kunne den svære sygdom endnu tages i opløbet.

En hændelse har jeg til slut endnu lyst til at fortælle, fordi jeg ofte kommer til at tænke på den, hvis vi er bekymret over en eller anden ung medarbejders træthed. De vil måske opleve det samme, som jeg oplevede dengang og må finde sig til rette uden lærerens hørbare opmuntring. Under julestævnet mellem 1923-1924 var alle værelser, ja alle kroge i vores hus optaget; man kunne næppe klare tilstrømningen af besøgende fra alle lande. Hos os i Sonnenhof sov man på provisoriske senge, ofte flere i et rum; hænderne rakte næppe til at ordne det nødvendige i sygeværelserne og køkkenet; ophedet og åndeløst styrtede man til foredragene. En dag, da jeg gik over den såkaldte Bretterweg på vej til et arrangement, tænkte jeg ved mig selv: Er det ikke skrækkeligt, at man i et sådant verdenshistorisk øjeblik ikke kan være der med alle kræfter og tanker, ganske enkelt på grund af, at man er overtræt. Skyldbevidst og nedtrykt var jeg gået op ad bakken og trådt ind i "Snedkeriets" sal. Der blev jeg prikket til af de omkringstående, de pegede i en bestemt retning, og da jeg vendte mig om, så jeg Rudolf Steiner med udstrakt hånd komme imod mig. Efter hans håndtryk var al træthed væk, med nyt liv og åben glæde kunne man igen tage del i begivenhederne.

For Rudolf Steiner var det en stor glæde, at den bog han havde skrevet sammen med Ita Wegman kunne komme til en vis afslutning. Korrekturarkene modtog han på sit sygeleje. Den udkom efter hans død i 1925 som "Det grundlæggende for en udvidelse af lægekunsten efter åndsvidenskabelige erkendelser". Her blev der lagt et kim, som havde stærke vækstkræfter i sig. Rudolf Steiner sagde om den (bogen): "Bogen vil kun kunne fremstille den allermest elementære begyndelse, og det vil først længe efter at vi ikke er mere blive den mest udviklede videnskab ... Her drejer det sig om, at alt går igennem det levende menneske".

I en tid, hvor den materialistiske verdensanskuelse også får mere og mere plads i medicinen, og mennesket gennem tekniske og mekaniske diagnoser trues af undergang, lagde Rudolf Steiner og Ita Wegman begyndelsen til en fornyelse af medicinen. Erkendelsen af mennesket tager ikke kun hensyn til de omhyllende væsensled, som kan blive syge, men også til det, den evige del af mennesket vil og må opleve ved en sygdom. På baggrund af viden om reinkarnation og karma kan en sådan anskuelse af sygdom og helbredelse, som Rudolf Steiner har givet os, udvikle sig videre.